# BURHANEDDİN-İ BELHÎ'NİN ÇAĞATAYCA ŞİİRLERİ

*Bahattin KAHRAMAN*[*]

**ÖZET**

Osmanlı dönemi Türk edebiyatı bünyesinde Çağatayca şiirler yazan şairlerle ilgili, günümüze kadar bazı araştırmalar yayımlanmıştır. Çağatay Türkçesiyle şiir yazan şairlerin azımsanmayacak bir kısmı, köken olarak da Orta Asyalıdır. Bildirimize konu olan Burhaneddin Belhî(Ö.1930) de bu gruba giren şairlerden biridir. Babası, -günümüzde Afganistan'ın önemli şehirlerinden- o sırada Belh'e bağlı Kunduz'da bir tekkenin şeyhliğini yapan Şeyh Süleyman Efendi'dir ve Özkend hükümdarı Seyyid Burhaneddin Kılıç'ın soyundan gelmektedir. Belh'teki zulümden dolayı, 1855 yılı civarında, ailesi ve 400 kadar müridi ile beraber Anadolu'ya göçen Süleyman Efendi, Sultan Abdülaziz'in daveti üzerine İstanbul'a yerleşmiştir. Özkend hükümdarı olan büyük dedesinin adını taşıyan Burhaneddin Belhî, bu suretle ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmiştir. Burhaneddin Belhî, şiirlerinde, çoğunlukla Burhân mahlasını kullanmıştır. Türkçe ve Farsça iki divan teşkil edecek kadar şiiri bulunmaktadır. Söz konusu şiirler, oğlu tarafından yazıya geçirilmiş olup bu yazmalar Süleymaniye Kütüphanesindedir. Eldeki nüshalarda Türkçe ve Farsça manzumeler karışık haldedir. Türkçe şiirler, tarafımızdan, Farsça olanların arasından ayıklanmıştır. Şairin Türkçe şiirleri içinde Çağatay Türkçesiyle irili-ufaklı toplam 19 adet manzumesi tespit edilmiştir. Yazımızda, şairin bu manzumeleri üzerinde durulacaktır. Tespit edilen bu şiirler, muhtelif nazım şekilleriyle yazılmış olup -Ahmed Yesevî ve Ali Şîr Nevâyî kanalıyla- Çağatay Edebî geleneğinin 20.yüzyılda bile Anadolu'daki etkilerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

**Anahtar Kelimeler:** Türk edebiyatı, Çağatay dili, Osmanlı şiiri, Burhaneddin Belhi

[*] Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

## THE POEMS IN CAGATAY (LANGUAGE) FROM BURHANEDDİN BELHİ

**ABSTRACT**

There have been some researchers done about the poets who wrote in Cagatay dialect in the period of Ottoman in Turkish literature. There are many poets who wrote in Cagatay dialect are from Central Asia. The topic of this paper is about Burhaneddin Belhi (Ö. 1930) who is also from central Asia. His father is Seyh Suleyman Efendi who was a seyh in Kunduz, a district of Belh at that time and one of the most importan cities in Afganistan today. Seyyid Burhaneedin Kilic who was the emperor of Ozkend is ancestor of Seyh Suleyman Efendi. He immigrates to Anatolia with his family and his four hundred followers in 1885. Later Sultan Abdulaziz invites him to İstanbul. Burhaneddin Belhi, the grandson of Ozkend emperor moves to İstanbul with his family.

Burhaneddin Belhi mostly uses *Burhan* as a nickaname. He has lots of poems written in Persian and Turkish that could be two divans. Those poems were written by his son and are now in Suleymaniye Library. In the texts the Turkish and the Persian poems are mixed. The Turkish ones are selected in Persian ones by us. It is documented that there are nineeteen poems written in Cagatay dialect among Turkis poems. This paper is about the poems written in Cagatay dialect. The documented poems are written various types which indicate the effects of the tradition of Cagatay Literature in 20th century

**Key Words:** Turkish Literature, Cagatay Language, Ottoman Poetry, Burhaneddin Belhi.

**Giriş:**

Türkiye ile Orta Asya (Türkistan) arasında tarih boyunca çok yönlü olarak gelişen münasebetler, siyasal ve ekonomik ilişkiler kadar, kültür ve edebiyat hayatı bakımından da önemini daima korumuştur. Başka bir egemen gücün (örneğin, en son Sovyet Rusya'nın Orta Asya'yı işgali gibi) istilasına uğradığı dönemleri hariç

tutmak kaydıyla, bu iki önemli Türk coğrafyasının birbirine karşı olan alakası hiç kesilmemiştir denebilir. Yazımızın konusu, esas itibarıyla, tarihî arka planı oldukça zengin konuları ihtiva eden ve günümüzde de halen çok yönlü olarak sürdürülmeye çalışılan, sözünü ettiğimiz Türkiye-Orta Asya münasebetlerinin edebiyat ayağıyla ilgilidir. Bu ilişkilerin edebiyat ayağı, iki coğrafyadaki bilim, kültür ve sanat çevrelerinin karşılıklı etkileşimini görme fırsatı verdiği için ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, vaktiyle Orta Asya'dan veya Türk dünyasının muhtelif bölgelerinden Anadolu'ya göçmüş ünlü aileler meselesi, geldikleri toprakların edebî anlayışını da beraberlerinde getirmeleri nedeniyle, aynı zamanda edebiyat ve kültür hayatını da ilgilendirmektedir. Çalışmamızda ele alınan Burhaneddin-i Belhî, tıpkı Mevlana Celaleddin-i Rumî(ö.672/1273) gibi, kökeni itibarıyla aristokrat sınıfa mensup, Belh'ten Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmış, aynı zamanda şiirle de meşgul olmuş ünlü bir şeyh ailesinin çocuğudur. Mevlana ailesinin 13. yüzyılda, Burhaneddin-i Belhî ailesinin ise 19.yüzyılda hemen hemen aynı nedenlerle Türkistan'ın güneyinden Anadolu'ya göçmüş olması, yüzyıllar geçmesine rağmen iki coğrafyanın hep aynı kalan özellikleri açısından da üzerinde durulması gereken ayrı bir konu olarak belirmektedir.

Kuşkusuz, Türk coğrafyalarının birbiriyle olan edebî münasebetlerine ilişkin ayrıntılar, bilimsel araştırmalar arttıkça daha anlaşılır hale gelecektir. Bu araştırmalardan burada kısaca söz etmek yararlı olacaktır. Gerek Anadolu, gerekse Orta Asya'da faaliyet gösteren edebî muhitlerin karşılıklı münasebetlerini ayrıntılı şekilde ortaya koyan kapsamlı bir bilimsel araştırma projesinin günümüze kadar gerçekleştirilemediği, konuyla ilgilenen bilimcilerin malumudur. Ancak, bu alanın bütünüyle boş bırakılmadığı da yine ilgililerin bilgisi dahilindedir. Doğal olarak konunun; Anadolu'nun Orta Asya'ya etkisi ve Orta Asya'nın Anadolu'ya etkisi şeklinde ifade edebileceğimiz iki cephesi vardır. Anadolu'nun Orta Asya'ya etkisini doğrudan ele alan araştırmalar konusunda bilim dünyamızın zayıf kaldığı söylenebilir. Ahmed-i Yesevî(ö.562/1166)'nin Anadolu'ya etkilerini inceleyen bir yazıda bu mesele hakkında şöyle denmektedir: "*Anadolu'yu yurt edinen Türkler gözlerini, kulaklarını, gönüllerini ata yurtlarına karşı açık tutmuşlar, oradan Anadolu'ya tasavvufi ve edebî etkiler gelmiş de, Anadolu'dan o tarafa hiç bir şey ulaşmamış mıdır? Edebiyat tarihlerimiz en azından bu etkinin tek taraflı olmadığına, bir etkileşimin varlığına işaret etmektedir. Âşık Paşa'nın Garîb-nâme'si, Nesîmî'nin şiirleri, Yazıcıoğlu'nun Muhammediyye'si o*

*topraklarda ilgiyle okunmuş da Yunus'u oralarda kimse okumamış mıdır?*"[1]

Buradan da anlaşılacağı üzere, şu an için, Anadolu Türk edebiyatının Orta Asya Türk edebiyatına olan etkilerini ayrıntılı şekilde bilemesek de, Orta Asya'nın Anadolu'ya etkileri konusunda, bilim dünyamızın bir hayli yol aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Orta Asya Türk Edebiyatı'nın Anadolu'ya etkileri meselesinin, daha çok, Ahmed Yesevî ve Ali Şîr Nevâyî ekseninde incelendiği görülür. Ülkemizde bu konuları ilk kez gündemine alan bilim adamları arasında Köprülü'nün olduğu bilinmektedir[2]. Sonraki yıllarda ise, sayıca çok olmasa da, bazı dikkate değer araştırmalar ortaya konulmuştur. Bunlar arasında Osman F.Sertkaya'nın "*Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri*" adıyla, birbiri ardı sıra yayımladığı üç makale[3] önemlidir. Merhum hocamız Mehmed Çavuşoğlu, "*Kanuni Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevayî Tesiri Üzerine Notlar*" adlı araştırmasında[4] konuyu, Nevayî'yi merkeze alarak ayrıntılı şekilde ele almıştır. Ayrıca Nevâyî'nin Azerbaycan edebiyatına olan etkisi konusunda Jale Demirci'nin makalesini[5] de burada anmak gerekir. Ahmed-i Yesevî üzerine ise İsmail Ünver'in ilgili yazısı[6] ile hocam Hüseyin Ayan Bey'in "*Bir Şiir Mecmuasında Ahmed Yesevi*" isimli[7] makalelerini burada zikretmek yerinde olacaktır. Çağatay Türkçesinin Anadolu'ya etkilerini gösteren çalışmalar arasına, Abdurrahman Güzel'in Kaygusuz Abdal'ın Çağatayca bir gazelini ele alan incelemesi[8] de eklenebilir.

---

[1] İsmail Ünver, "Ahmed-i Yesevi'nin Anadolu'daki Etkileri Üzerine", **Türk Dili Hoca Ahmed Yesevi Sayısı**, S.504 (Aralık 1993) II, s.598.

[2] M.Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar,** Ankara, 1981, s.27-180; "Ahmed Yesevi", Edebiyat Araştırmaları 2, İstanbul, 1989, s.462-473; " Çağatay Edebiyatı", **Edebiyat Araştırmaları 2**, İstanbul, 1989, s.82-193; "Ali Şîr Nevâî", **Edebiyat Araştırmaları 2**, İstanbul, 1989, s.429-438.

[3] Osman Fikri Sertkaya, "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, XVIII (Ağustos 1970), s.133-138; "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri-II", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, XIX (Ekim 1971), s.171-184; "Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri-III ve Uygur Harfleri ile Yazılmış Bazı Manzum Parçalar-I", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, XX (Aralık 1972), s.157-184.

[4] Mehmed Çavuşoğlu, "Kanuni Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevayî Tesiri Üzerine Notlar", **Atsız Armağanı**, İstanbul, 1976, s.75-90.

[5] Jale Demirci, "Nevâyî'nin Azerbaycan Sahasına Etkisi", **Fakülte Dergisi**, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Cilt:38, Sayı: 1-2 (Ankara-1998), s.1-11.

[6] İsmail Ünver, agm.

[7] Hüseyin Ayan, "Bir Şiir Mecmuasında Ahmed Yesevi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.3(Konya, 1997).

[8] Abdurrahman Güzel, "Kaygusuz Abdal'ın Çağatayca Bir Gazeli", **Türk Kültürü**, Ankara, 17, (194), 00.12. 1978, 37-39.

Bunların yanında, konuyu kitap boyutunda inceleyen iki çalışmayı bu vesileyle anmamız gerekiyor. Cemal Kurnaz[9] tarafından yayımlanan bu iki araştırmada *Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri*'ne dair önemli hususlar üzerinde durulmuştur. İlgili araştırmalardan hareketle, her ne kadar, Anadolu'da Çağatayça şiir söylemek şairler arasında moda halini almışsa da, bunların önemli bir kısmının Orta Asya kökenli olduklarını söyleyebiliriz. Şuara tezkirelerinden edinilen bilgilere göre, şairlerin geldikleri şehirler ve ülkeler şöyledir[10]: İbril 1, Delhi 1, Hindistan 1, Özbekistan 1, Türkistan 1, Tacikistan 1, Herat 1, Bestam 1, Horasan 2, Semerkant 3, Belh 4, Hemedan 4, Isfahan 4, Şîrâz 5, Kazvin 7, Tebriz 7, Şirvan 8, Buhara 11, Acem(Acemzâde, Acem diyarından, İran) 24. Ayrıca Anadolu'ya sonradan gelen bu şairlerin yüzyıllara göre dağılımları da çıkarılmıştır[11]: XIII yüzyıl 2, XV.yüzyıl 9, XVI.yüzyıl 35, XVII.yüzyıl 16, XVIII.yüzyıl 13, XIX.yüzyıl 12, XX.yüzyıl 2. Yine söz konusu araştırmanın sonucuna göre Anadolu'ya Orta Asya'dan göçen şair sayısı toplam 88'dir. Tabii bunlara Acem, yani İran'dan gelenler de dahildir. Eldeki bu bilgilere göre, şairlerin %35'i 16.yüzyılda Anadolu'ya gelmiştir. Yazımıza konu olan Burhaneddin-i Belhî, görüldüğü kadarıyla bu sayıya dahil değildir. Henüz bütün kaynakların taranmadığı düşünülürse, Osmanlı ülkesine gelen şair sayısının bunlarla sınırlı kalmayacağı, yeni araştırmalarla bu sayının daha da artacağı kolayca anlaşılmaktadır.

**Burhaneddin-i Belhî:**

Burhaneddin-i Belhî, günümüze kadar araştırılıp bütün yönleriyle ortaya çıkarılan şairlerden değildir. Hakkındaki bilgilerimiz ondan bahseden sınırlı sayıdaki kaynağın bize haber verdiklerinden ibarettir. Bunun yanında, henüz yayınlanmamış olan şiirlerinde kendisi için verdiği bilgiler de önemlidir. Şairin hayatı hakkında bilinenleri şöylece özetlemek mümkündür [12]:

---

[9] Cemal Kurnaz, **Anadolu'da Orta Asyalı Şairler**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1997; **Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri**, Akçağ Yay., Ankara, 1999.

[10] Cemal Kurnaz, **Anadolu'da Orta Asyalı Şairler**, s.18.

[11] Cemal Kurnaz, **Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri**, s.201.

[12] Bu kısım için bak.: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, İstanbul, 1969, Cüz:I, s.181-183; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Hattatlar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, s.523 (ikinci Basılış); Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, İstanbul, 1999, s.423; Sadeddin Nüzhet ERGUN, **Türk Şairleri**, C.2, s.874; Muharrem Hilmi ŞENALP, "Eyüpsultan'da Şeyh Murat Külliyesi", **Lâle**, Yıl:1, Sayı: 1(Temmuz 1982), s.23-26;Yusuf ÖZ, "Süleyman Belhî Ailesi ve Son Mevlevi Postnişinleri İle Mektuplaşmaları", **Onuncu Milli Mevlana Kongresi Tebliğler**, 2-3 Mayıs 2002, Konya, 149-161; Yusuf Öz, "Afgan Türkistanı

Şairin asıl adı Seyyid Muhammed Burhaneddin Kılıç’tır. Afganistan’ın Kunduz şehrinde 1265(1849) yılında doğmuştur. Şeyh Seyyid Süleyman(Ö.1294/1877)’ın[13] dördüncü oğludur. Bir beytinde babasından şöyle bahseder:

Bize ferzend-i Süleymân derler

Pîr-i Kunduz u Bedahşân derler[14]

Şair, büyük dedesi olan Özkent hükümdarı Burhaneddin Kılıç’ın adını taşımaktadır. Şecereden[15] de anlaşıldığı üzere ailesi,

Muhacirlerinden Süleyman Belhî Ailesi ve Defter-i Kuyûdât Fihristi”, **Bilig**(Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi), Ahmet Yesevi Ü.Mütevelli Heyet Başkanlığı Yayını, Sayı: 23, Güz-2002, s.157-188.

[13] Burhaneddin’in babasının tam künyesi, Şeyh Süleyman ibn Şeyh İbrahim Hâce Kelân ibn Şeyh Muhammed Baba Hâce el-Hüseynî el-Belhî el-Kunduzî’dir. 1220(1805) yılında Kunduz’a bağlı Hankah kasabası Çal köyünde doğmuştur. Kunduz ve Bedahşan halkının şeyhidir. Mevlânâ’nın babası gibi o da Belh’ten ailesini alarak Anadolu’ya göçmüştür. Göç sırasında yanında ailesinden Seyyide Saîde(Ö.1311/1893), Seyyide Aykuzu(Ö.1284/1867), Seyyide Begümcan adlı üç nikahlı eşi, Abdülkadir(Gulâm-ı Kâdir), Ahmed Saîd, Muhammed Bahaüddînü’l-hak, Muhammed Burhaneddin Kılıç, Aycan ve Sâcide adlarında dört erkek ve iki kız çocuğu(Burhâneddin, Şerh-i Ahvâl adlı mesnevisinin 87.beytinde yanındaki aile fertlerini “*Dört harem ile sekiz evlâda sâhib idi*” diye bildirir), Dürdâne adında bir cariye, Şaban ve Devlet Bey adlarında iki hizmetçi ve Burhaneddin’in Şerh-i Ahval’in 90.beytinde bildirdiği “*Üç yüz nüfûsa bâlig olmuş idi yekûnu*” şeklinde birdirdiği toplam 300’den fazla kimse vardır. Şeyh Süleyman, Necef ve Kerbelâ’da bazı İmamiye bilginleriyle görüşmeler yapmış ve Şia-İmamiye mezhebini kabul etmiştir. Dört yıllık Konya ikameti esnasında 1855-1859 yıllarında Mevlevîlik’e intisap etmiş, kendisine Şems türbedarı Ahmed Dede tarafından bir “hilâfet-nâme” verilmiştir. İstanbul’a Sultan’ın davetiyle gelince, önce iki yıl misafirhanede kalmıştır. Misafirhanede kaldığı sürece kendisine bütün imkanlar tanınmış, hatta hizmetine üç katip bile verilmiştir. Kirası devlet tarafından karşılanmak üzere çeşitli semtlerde kiracı olarak ikamet etmiş, 1284(1867) yılında Şeyh Murad-ı Buharî meşihatına atanmıştır. Bu tayinle dergaha taşınmış, hayatının sonuna kadar şeyhlik makamında oturmuştur. 1294(1877) yılında sinir hastalığından ölmüş ve dergahın haziresine defnedilmiştir. Vefatına kadar on yıl süren şeyhliği sırasında, önemli kişiler ve elçiler ziyaretine gelmişlerdir. Nakşibendî-Müceddidî şeyhi olarak tanınmıştır. *Ecma’u’l-Fevâ’id, Maşrıku’l-Ekvân, Gıbtatu’l-Emân* ve *Yenâbi’u’l-Mevedde* isimlerini taşıyan dört eser kaleme almıştır. Eserlerinden sadece *Yenâbi’u’l-Mevedde*, İstanbul’da biri 1301, diğeri 1302’de iki defa basılmıştır. Bak.: Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, İstanbul, 1999, s.414.

[14] Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1368, 53a yk.

[15] Burhaneddin-i Belhî’nin şeceresi, bir yazmada şu şekilde kayıtlıdır:”*El-imâmü’l-hümâm emîrü’l-mü’minîn ve imâmü’l-müttakîn es’adu’llâhi’l-gâlib Alî ibni Ebî Tâlib kerrema’llâhü vechehü el-mükerrem, ibnü’l-imâmi’l-hümâm kurratü külli ayn seyyidü’ş-şühedâ Hüseyn sıbt-ı Resûlu’llâh salla’llâhü aleyhi ve sellem, ibnü’l-imâm Zeyn el-âbidîn, ibnü’l-imâm Ca’fer es-sâdık, ibnü’l-imâm Mûsâ el-Kâzım, ibnü’l-imâm Alî er-Rızâ, ibnü’l-imâm Muhammed et-Takî, ibnü’s-Seyyid Mûsâ Müberka’, ibnü’s-Seyyid Ahmed, ibnü’s-Seyyid Ahmed A’rec, ibnü’s-Seyyid Tâlib, ibnü’s-Seyyid Ubeydullah, ibnü’s-Seyyid Abdullah, ibnü’s-Seyyid Ahmed, ibnü’s-Seyyid Muhammed, ibnü’s-Seyyid Şâh Hüseyin, ibnü’s_Seyyid Şâh Hasan, ibnü’s-*

Belh'in aristokrat sınıfındandır. Babasından eğitim görmüştür. Babası Seyyid Süleyman, bütün mal varlığını vakfederek, ailesi ve müritleriyle birlikte, 1269(1853) yılında, hacca gitmek üzere ülkesinden ayrılmıştır. Şair, bu hadiseyi şöyle ifade eder:

Terk-i diyâr edince ol pîr-i âlem-efrûz

Oynadı hep yerinden Belh ü Bedahş u Kunduz[16]

Aslında bu, zorunlu bir ayrılıştır. Çünkü, 19. yüzyıl ortalarında önce İngilizlerin işgaline uğrayan, işgalden sonra da iç savaşa sürüklenen Afganistan, son derece istikrarsız bir ülke olmuştur. İşte bu istikrarsız ortamda Şeyh Süleyman, daha fazla ülkesinde barınamaz olmuştur. Aile, önce İran, Irak yoluyla Konya'ya ulaşmış, dört yıl burada ikamet etmiş, sonra Bursa'ya varmış, Sultan Abdülaziz Han(Ö.1876)'ın özel davetiyle de 1278(1861) yılında İstanbul'a gelerek yerleşmiştir. Bir müddet İstanbul'un muhtelif semtlerinde ikamet ettikten sonra Sultan, Şeyh Süleyman'ı, Eyüp Nişancası'ndaki Şeyh Murad-ı Buharî dergahı postnişinliğine getirmiştir. Burhaneddin bu sırada 13 yaşındadır. Şairin İstanbul'da geçen bundan sonraki hayatı boyunca, sadece şiir ve hat sanatıyla meşgul olduğu, başkaca bir görev almadığı bilinmektedir. Hükümet tarafından babasına tahsis edilen, babasının vefatı üzerine de kendisine verilen maaşla kıt-kanaat geçinmeye çalıştığı, bu maaşın, "sâdât"tan olanlara ayrılan ödeneğin bütçeden çıkarılması sonucu kesilmesiyle sıkıntıya düştüğü, bazı makam ve kişilere yazdığı mektuplarla sıkıntısını dile getirdiği, sonunda kendisine 650 kuruşluk maaş verildiği rivayet edilmiştir[17].

---

*Seyyid Celâleddîn, ibnü's-Seyyid Kemâleddîn, ibnü's-Seyyid Sultân Burhâneddîn Kılıç(pâdişâh-ı şehr-i şehîr Özkend-i hafîd sultân Eylek-i Mâzî Hân), ibnü's-Seyyid Cemâleddîn, ibnü's-Seyyid Nâsıruddîn, ibnü's-Seyyid Gulâmüddîn, ibnü's-Seyyid Tursun el-Bâkî, ibnü's-Seyyid Muhammed Ma'rûf, ibnü's-Seyyid İbrâhîm, ibnü's-Seyyid Muhammed Ma'rûfü'l-müştehir Baba Hâce, ibnü's-Seyyid İbrâhîmü'l-meşhûr be-Hâce Kelân, ibnü's-Seyyid Süleymân, ibnü's-Seyyid Muhammed Burhâneddîn Kılıç, es-Seyyid Ahmed İsâ*" bk.: Süleymaniye (Tahir Ağa Tekkesi)Ktp. no:7.

[16] Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1368, 59b yk.

[17] "*Devr-i Azîzî'den beri hükûmetten aldığı maâşla te'mîn-i intiâş edegelirken, sâdât maâşâtının kat' olunması, hayâtını dâğ-dâr etmiştir. Kesîrü'l-âile olması i'tibâriyle, vâridât-ı nakdiyyesi ile te'mîn-i intiâşda zorluk çekerken, maâşın büsbütün kat'ı kendisini acınacak bir hâle getirmiştir. Bir zamânlar, a'yân-ı sâbıkadan Abdülkâdir Efendi'nin Bostancı'daki köşkünün selâmlık dâiresinde ve Yakacık'da bir köşkde ve Sultân Murâd'ın Kurbağalıdere'deki köşkünde ikâmet etmiş ve son zamânlarda meb'ûsândan Ahmed Ağayef'in Merdiven karyesi civârında Mü'minderesi'ndeki köşkünde bilâ-bedel oturmakta bulunmuştur.*" Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, İstanbul, 1999, s.424.

"*Zavallı bugün perîşân hâldedir. Çamaşırlarını kendi yıkar imiş. Kuru ekmekle dem-güzâr oldukları da vâkı' olur imiş. Dârü'l-Fünûn müderrisleri birkaç gün evvel mazbata yapmışlar, müşârünileyhe maâş tahsîsini ricâ etmişler. Heyhât,*

Burhaneddin-i Belhî, 1348(4 Mart 1930)'de Heybeliada'da vefat etmiş ve ada kabristanına defnedilmiştir. Ölümü üzerine Abdullah Cevdet tarafından "*Bir Türk Zekâsı Söndü Seyyid Burhaneddini Belhî*" başlığıyla *İctihad* mecmuasında yayımlanan küçük bir ilan, onun ne derece saygın bir kişilik olduğunu gösterir[18].

Şair, Sadberk Hanım'la evlenmiş, eşi ölünce oğullarıyla meşgul olmuştur. Seyyid Kemaleddin , Seyyid Musa, Seyyid Süleyman Celaleddin ve Seyyid Ahmed İhsan isimlerini taşıyan dört oğlu vardır. Seyyid Kemaleddin, kendinden önce vefat etmiştir[19].

Burhaneddin-i Belhî, şairliği kadar hattatlığı ile de kendi döneminde şöhret kazanmıştır. O, bir talik yazı ustasıdır[20]. Talik hattı, Bursalı Abdülkadir Nesib Efendi'den meşk ederek 1290 yılında icazet almıştır.

**Şairliği:**

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, talik yazısını "*pek nefis*" bulduğu Burhaneddin'in şairliği yanında kişiliğini de çok beğenir ve "*edîb, terbiyeli, halim, dilnevaz bir şairi mâhi*r *idi. Fakrı halile beraber ahval ve akvalinde eseri necabet gösterirdi*" diye ondan övgüyle söz eder, ayrıca "*şiiri gızayı ruh ad etmişti. Dahil olduğu mecliste söz söylemezdi. Şiir okurdu, okumaktan zevkyab olurdu. Hattâ sokakta tesadüf ettiği âşinalara merhabadan sonra istifsarı hal ve hatır yerine şiirler inşad ederdi. Bu sebeble kendini "şiiri seyyar" namile yad ederdim*" tarzındaki sözlerle de onun nasıl bir şair

*"karşılık yok" derler. Meclis-i Meb'ûsân'ın güşâdını beklerler. "Sâdâttan imiş. Olmaz, verilemez", derler. Erbâb-ı kemâlin memleketimizde âkıbeti budur*." Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, İstanbul, 1999, s.428.

[18] "*Bir Türk Zekâsı Söndü Seyyid Burhaneddini Belhî. Seyyid Burhaneddin Belhî Heybeli adada vefat etdi. Kadim, şark terbiye ve tahsilinde emsali kalmamış kibar, necib bir arif ve şair, onun vefatile gayib oldu. Faziletli dostumuz Hüseyin Daniş Bey, merhum hakkında nefis ve fakat uzun olduğu ve sahifelerimiz kısa bulunduğu için şimdilik derc edemediğimiz bir tebcilname gönderdi. şahsi muarefemiz olan bu kudsi zatın Çigatay Türkçesile latif şiirleri vardır ve Ali Şiri Neva'i nin adili idi. Muhterem ailesinin elemlerine iştirak etmekteyiz.*" **İctihad**, Sayı: 296, s.5382 (İstanbul, 1 Mayıs 1930).

[19] *"Dört mahdûmu vardır. Seyyid Kemâleddîn Efendi, evvelce irtihâl etmiştir. Şeyh Murâd Dergâhı'nda medfûndur. Seyyid Mûsâ ismindeki mahdûmu mükemmel tahsîl görmüş, ecnebî lisânına âşinâ iken dünyâdan yüz çevirip dûçâr-ı cezbe olmuş; elyevm âlem-i vahdette gûşe-nişîndir. Seyyid Süleymân Celâleddîn, liselerde Fransızca muallimliğindedir. Seyyid Ahmed İhsan, Mekteb-i Sultânî'den neş'et etmek üzeredir..."* (Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, İstanbul, 1999, s.424. Seyyid Süleymân Celâleddîn için bak.: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Hattatlar**, s.526;Seyyid Musa için bak.: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Hattatlar**, s.587.

[20] Talik hatla meydana getirdiği bir levhası yayınlanmıştır: Bk.: Fevzi Günüç, Mevlana Müzesi Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesi Levhalar Kataloğu, Konya, 1999, s.70.

olduğunu ve şiirle meşguliyetinin derecesini bildirir[21]. Burhaneddin'in, sürekli şiirle meşgul olduğunu bildirenlerden biri de Hüseyin Vassaf'tır. H.Vassaf şairi "*Hâfızaları pek metîn olup, bir gece bezm-i sohbetlerinde bulundum, şiirle sabâh etmiş idik. Herhangi bir şâir-i meşhûrun gazeliyyâtından birine başlansa, derhâl onu bir şîve-i mahsûsasıyla okur, itmâm ediverir.*"[22] ve "*Hele Dîvân-ı Hâfız'ı aynı neş'e-i beyân ile tahmîs edişi, Hz.Hâfız'ın vâris-i esrârı olduğuna şübhe bırakmadı. Vahdet-i vücûd zevkinde de sâhib-i makâmdır. Muallim Nâcî merhûmun fazâil-i şi'riyye vü edebiyyesini anlata anlata bitiremedi*"[23] şeklindeki ifadelerle tanıtır, durumuna şahitlik de eder. Günümüze ulaşan bu bilgilerden Burhaneddin'in, şiir zevki ve hafızasının son derece ileri bir noktada bulunduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Burhaneddin-i Belhî, şiirlerini Türkçe ve Farsça olarak söylemiştir. Tespitimize göre, eldeki nüshalarda şaire ait biri Türkçe, diğeri Farsça olmak üzere iki divan kayıtlıdır. Çalışmalarımız sırasında ilgili nüshalar gözden geçirilmiş ve mevcut manzumelerden Türkçe olanlar ayıklanmak suretiyle Türkçe Divan'ın tespiti yolunda bir ön çalışma yapılmıştır. Çağatayca şiirler de buradaki Türkçe Divan içindedir. Şairin Türkçe Divanı; kasideler(2 manzume), gazeller (180 manzume), mesneviler(3 manzume), nakaratlı manzûmât ve şarkıyât(37 manzume), tahmisler(10 manzume), dörtlükler(71 manzume var, 69'u münacat olup bunların 58'i rubai nazım şekliyledir), metâli, mekâti, ebyât-ı müteferrika, mesâri(61 beyit, 7 mısra) ve tarihler(70 manzume)'den oluşmaktadır. Divan'ın tamamında toplam 441 parça manzume tespit edilmiştir.

Burhaneddin-i Belhî, şiirlerinde çoğunlukla "*Burhân*" mahlasını kullanmıştır. Bunun yanında, taradığımız Türkçe manzumelerinde; "*Burhân-ı Belhî*", "*Burhân-ı Hüseynî*", "*Belhî*", "*Merd-i Belhî*", "*Bülbül-i Belh*", "*Hüseynî*" gibi mahlasları da yer yer tercih ettiği görülmüştür.

**Çağatayca Şiirleri:**

Burhaneddin-i Belhî hakkında bilgi veren kaynaklar, onun, Türkçe ve Farsça kadar Çağatayca şiirlerinden de söz ederler. Şairin ailesi, zaten Çağatay yazı dilinin ana coğrafyasından geldiği için bu bilgilerde sıradışı bir durum bulunmamaktadır. Nitekim, ailenin diğer

[21] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.181, 182.
[22] Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, s.424.
[23] Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, s.428.

ünlü bir ferdi olan Seyyid Abdülkadir-i Belhî(ö.1341/1923)[24] de Çağatay Türkçesiyle şiirler vücuda getirmiş bir şairdir. Aslında, sadece Burhaneddin değil, şiirle uğraşan bütün aile fertlerinin kendi öz lehçelerini, yani Çağatay Türkçesini, edebî alanda da kullanmayı sürdürdükleri anlaşılmaktadır.

İbnülemin, Burhaneddin'in şiirlerini değerlendirirken "*Farisî eş'arı, Türkî eş'arından daha metîndir*"[25] ifadesini kullanır. Yine, onun hakkında ilk ciddî edebî değerlendirmeleri yapan İbnülemin, "*Türk, Çağatay, Fürs edebiyatile senelerce meşgul oldu. Bu üç lisanda söylediği eş'ar, üç divan teşkil edecek miktardadır. Bin kadar Türkî ve Farisî rubaî tanzim etti*"[26] diyerek Türkçe ve Farsça yanında Çağatayca şiirler de söylediğini açıkça beyan etmiştir. Yazarın bu beyanına göre, elimizdeki şiirler, şairin meydana getirdiği öteki Çağatayca şiirlerin sadece bir kısmı olmalıdır. Yazar, aynı bilgileri *Son Hattatlar* adlı eserinde[27] de vermektedir.

Şairin Çağatayca şiirleri, *Sefine-i Evliya*'da da söz konusu edilmiştir. Bu eserin yazarı olan Hüseyin Vassâf'ın şairi bizzat tanıması ve birlikte şiir sohbetlerinde bulunmaları, ayrıca önemlidir. Hüseyin Vassâf, Burhaneddin'i şair kişiliği ile çok yakından tanımaktadır. Bu ise değerlendirmelerini daha kıymetli hâle

---

[24] Seyyid Abdülkadir-i Belhî, babasından sonra Şeyh Murad-ı Buhârî dergahı şeyhliğine getirilmiş ve 46 yıl gibi uzun bir zaman burada şeyhlik etmiştir. Babasından Nakşibendîlik icazeti almıştır. Seyyid Bekir Reşad Efendi aracılığıyla da Hamzavilik'e insap etmiştir. Döneminin önemli tasavvuf şairlerinden biri kabul edilmektedir. Şiirlerinde; Gulâm-ı Kadir, Kadir-i Hikmet, Belhî gibi mahlaslar kullanmıştır. Türkiye Türkçesi yanında Çağatay Türkçesi ve Farsçayla da şiirleri bulunmaktadır. Divan'ı yanında Yenâbi'-i Hikem, Gülşen-i Esrâr, Künûzü'l-Ârifîn, Şems-i Rahşân, Sünûhât-ı İlâhiye, İlhâmât-ı Rabbâniye ve Şems-i Envâr gibi eserleri bulunmaktadır.Bak.:Sadeddin Nüzhet Ergun, **Türk Şairleri**, Bozkurt Matbaası, İstanbul, 1936, C.1, s.129; Nurullah Tilgen, **Eyüplü Hattatlar 1650-1950**, Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1950; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, İstanbul, 1969, Cüz: 1, s.7; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Hattatlar**, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955, s.487; Ekrem Işın, "Abdülkadir Belhî", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1999, s.56; Ekrem Işın, "Abdülkadir Belhî", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, 1993, C.I, s.44; Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, s.417; Nihat Azamat, "Abdülkâdir-i Belhî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1988, C.I, s.231; "Abdülkadir-i Belhî", **Türk Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, C.I, s. 60; Abdülbaki Gölpınarlı, **Melâmîlik ve Melâmîler**, İstanbul, 1931, s.181; Abdülbâki Gölpınarlı, **100 Soruda Tasavvuf**, İstanbul, 1985, s.127 (ikinci Baskı); Fevzi Günüç, **Mevlânâ Müzesi Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesi Levhalar Kataloğu**, T.C.Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Konya, 1999, s.65; Cemal Kurnaz, **Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri**, Ankara, 1999, s.174.

[25] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.183.

[26] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s.181.

[27] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, **Son Hattatlar**, s.523.

getirmektedir. Yazar, "*Zevk-i tarîkatten pek ziyâde neş'e-i şi'riyyeleri gâlibdir*" diyerek şairin, tasavvuftan ziyade şiirle uğraşmaktan zevk alan bir kişiliğe sahip olduğunu belirttikten sonra, "*Arabî, Fârisî, Türkî, Çağatâyî lisânlarına vâkıf olup, Fârisî, Türkî, Çağatâyî lisânlarında söylenmiş eş'ârı vardır*"[28] ifadesiyle tespitte bulunur. Ayrıca, yazımızın sonuna eklediğimiz metinler arasında yer alan 8.manzumeden iki beyti örnek olarak verir. Burhaneddin'le bir gece sabaha kadar şiir okuduklarını ve onun Çağatayca şiirlerine hayran kaldığını "*Çağatay lisânından münâcâtları, na'tları ve gazelleri bizi hayrân etti*"[29] şeklindeki övgü dolu sözlerle bildirir.

Divan nüshalarından tespit edebildiğimiz kadarıyla Burhaneddin-i Belhî'ye ait toplam 19 adet Çağatayca manzume bulunmaktadır. Bunların; biri nâ-tamâm 14'ü gazel, 3'ü tahmis, 2'si de beyittir. Gazellerin çoğu âşıkânedir. Aralarında tasavvufî olanlar da vardır. Tahmislerden ilki, Ahmed-i Yesevî'nin bir gazeli esas alınarak vücuda getirilmiştir. Bu tahmis, 11 bent hacmindedir. Diğer ikisi ise Nevâyî'nin birer beyti üzerine üçer mısra eklenerek oluşturulmuştur.

Burhaneddin'in edebî kişiliğine dair bilgi veren kaynaklarda, önde gelen şairlerin bir çok şiirine nazire yazdığı, hatta *Divan-ı Hâfız*'ı tahmis ettiği[30] ve *Nevâyî'nin adîli*[31] olduğu bildirilmiştir. Şairin adının ölüm ilanında bile Nevayî ile birlikte anılması, onun, en azından Çağatayca şiirlerinde Nevayî geleneğine bağlı olduğunu ortaya koyar. Köprülü, Burhaneddin'le birlikte 20. yüzyıla kadar ulaşan Türk coğrafyalarındaki bu Nevayî akımını şöyle dile getirmiştir: "*Nevâî, bütün Türkler arasında olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nda da asırlardanberi çok geniş bir şöhrete mâlikti. İmparatorluğun Budin'den Basra'ya kadar bütün büyük merkezlerinde onun eserleri daima okunmuş, taklid edilmiştir. O zamanlarda, azçok edebî kültüre sahib bir adamın Nevâî'yi okumaması imkânsızdı...Türk klâsik edebiyatının uzun asırlardanberi yetiştirdiği binlerce san'atkâr arasında Ali Şîr Nevâî'nin çok hususî bir mevkii vardır: O, yalnız Orta Asya Türkleri'nin yâni Çağatay edebiyatı'nın büyük şâiri olmakla kalmamış, eserlerini yüzlerce yıldanberi Türk dünyasının her tarafında, Anadolu ve Rumeli'de, Âzerbaycan'da, İran'da, Irak'da, Kırım'da, Volga boyları'nda, Türkmenler arasında, hatta Hindistan'daki Türk saraylarında*

[28] Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, s.423.

[29] Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, s.428.

[30] "Ser-efrâzân-ı şuarânın gazellerinden ekserisini tanzîr ü tahmîs ettikleri gibi, Dîvân-ı Hâfız'ı tahmîs etmek gibi büyük bir kudret-i şi'riyyeleri nümâyân olmuştur." Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ II**, s.423.

[31] **İctihad**, Sayı: 296, s.5382 (İstanbul, 1 Mayıs 1930).

*okutmuştur. Fuzûlî ile, bir dereceye kadar Nesîmî'yi aradan çıkarırsak, rûhunun sesini Akdeniz kıyılarından Kâşgar'a, Volga boyları'ndan Macaristan içlerine kadar bu derece kuvvetle duyurmuş bir şâirimiz yoktur diyebiliriz. Dört yüzyıldanberi türlü Türk şûbeleri arasında yetişen yüzlerce şâire rastgeliriz ki, Nevâî'nin kuvvetli te'siri altında kalmışlar, ondan ilham almışlar, ona yığın yığın nazîreler söylemişlerdir*"[32] Köprülü'nün konuya açıklık getiren bu ifadeleri doğrultusunda, geçmişte, gerek Orta Asya[33], gerekse Anadolu divan şairleri arasında Nevâyî'ye nazire yazmanın yaygın bir edebî gelenek olduğu da düşünülürse, Nevâyî'nin hemşehrisi olan Burhaneddin-i Belhî'ye ait Çağatayca şiirlerin o büyük şaire nazire olması doğal karşılanabilir. Eldeki bu şiirlerin, bir klâsik dönem modası olan Nevâyî'ye nazire söyleme akımının, 20.yüzyılda, Burhaneddin-i Belhî tarafından, üstelik aynı edebî ölçüler içerisinde sürdürüldüğünü göstermesi bakımından ayrı ve özel bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Burhaneddin-i Belhî, niçin Nevâyî'ye nazire söylediğini kendisi de ifade etmiştir.

Bir gül-i nev-resteni âvâre könglüm yâd iter

Derd birle tün ü kün bülbül gibi feryâd iter

beytiyle başlayan gazeli(aşağıdaki 8.manzume), Nevayi'ye naziredir. Şair, bu naziresinin son beytinde

Öyle bir garrâ gazelni şevk ile tanzîr itip

Bî-nevâ **BURHÂN** Nevâyîning ki rûhın şâd iter

diyerek nazire söylemekten maksadının Nevai'nin ruhunu şâd etmek olduğunu bildirmiştir.

**Çağatayca Şiirlerin Kayıtlı Olduğu Nüshalar:**

Burhaneddi-i Belhî'nin müsveddeler halindeki Türkçe ve Farsça şiirleri, oğlu Musa tarafından biraraya getirilmiştir. Nüshaların çoğu defterler halindedir. Eldeki defterlerin müstensihi de odur. Musa, manzumelerin sonuna veya başına, nerede ve hangi tarihte yazıldıklarını gösteren kısa notlar eklemiştir. Ayrıca her defterle ilgili de açıklamalar yapmıştır[34]. Burada verdiğimiz nüshalar dışında, bir de

[32] M.Fuad Köprülü, "Ali Şîr Nevâî", **Edebiyat Araştırmaları 2**, İstanbul, 1989, s.429,430.

[33] Şiban Han'ın Nevayî nazireleri buna örnek olabilir. Bk.: Yakup Karasoy, "Şiban Han Divanı'nda Nevâi'ye Nazireler", Selçuk Ü.Fen-Edebiyat Fak. **Edebiyat Dergisi**, Sayı:7-8(Konya 1992-1993), s.53-60.

[34] Örneğin üçüncü defterin sonuna eklenen açıklama şöyledir:"Allâhü Azîmüşşân'ın avn ü inâyetiyle ve şâh-ı rüsül ile âl-i kirâmının rûhâniyyetleri

İbnülemin nüshası[35] mevcuttur, ancak bu nüshada şaire ait pek az şiir bulunmaktadır.

Aşağıda metinleri verilen Çağatayca şiirler de Musa'nın yazdığı bu defterler içinde kayıtlıdır. Mevcut Çağatayca şiirlerin tamamı, beş ayrı nüshanın taranmasıyla elde edilebilmiştir. Söz konusu nüshalar şunlardır:

1) Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1378. 1b-28a arası Farsça gazeller kayıtlı. 28b'den itibaren Türkçe gazeller var. Çağatayca şiirler bu kısımdadır.

2) Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1368. Nüsha iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım Farsça, ikinci kısım ise Türkçe manzumelerden müteşekkildir. Türkçe kısım, 65a-66a'dan başlıyor. Çağatayca şiirler bu kısımdadır.

3) Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1580. Türkçe şiirlerin kayıtlı olduğu üçüncü defterdir. Gazellerin sonuna, müstensih, yani şairin oğlu Musa, bir açıklama ilave etmiştir. Buna göre Türkçe Divan'ın beyaza çekme işi "21 Cemâziyelevvel sene 1350- 2 Teşrîn-i evvel sene 1931 Cum'a günü sona ermiştir.

4) Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1370. Buraya aldığımız Çağatayca şiirlerden son iki beyit bu nüshada kayıtlıdır.

5) Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi(Uzluk Arşivi) No: Y 55. Çoğu Farsça tahmislerden oluşmuş bir nüshadır. Yazımıza aldığımız tahmislerin tamamı bu nüshadadır. Nüshada toplam 44 parça manzume kayıtlıdır.

berekâtıyla sâhibü'd-Dîvân enâra'llâhü burhânehû'nün ben ferzend-i derd-mendi tarafından âcizâne cem' ve tertîb ile tebyîz olunan Türkce Dîvânı dahi 21 Cemâziyelevvel sene 1350- 2 Teşrîn-i evvel sene 1931 Cum'a günü cum'a namâzı vaktinde ve Bezm-gâh-ı vaslına cânânımın/Dâhil itdi cân-ı gam-perver beni buyuran merhûm ve mağfûr vâlid-i mâcidimin vâsıl-ı ilâ likâu'llâh olduğu İstanbul tâbi'i Heybeliata'da Îcâdiye Sokağı'ndaki 35 nomarolu hânede meskiyyü'l-hitâm oldu. Dîvân'ı teşkîl eden bu üçüncü defterde tekmîl edilen tam gazellerin mecmû'u 172'dir ve nâ-tamâm gazeller de 11 dânedir. Peder-i azîzimin vefâtlarından bu târîhe kadar tamâm bir sene yedi ay yigirmi gün geçmişdir. Türbeleri bu beyt-i hazîninde Reh-güzârında müheyyâ kıldı Burhân kabrini/ Sâyelensün tâ ki serv-i kâmetinden medfenim buyurduğu gibi kendi zevk-i şâirânesine uygun olan mahall-i mezkûr kabristânında yol üzerinde Sıra Serviler altındaki musallâ taşının yanındadır. Rahmetu'llâhi Te'âlâ rahmeten vâsi'aten. Zinde est dâim dil-i âlî-makâm/ Ten be mîred dil ne mîred vesselâm. Pîr-i âzâde Muhammed Burhâneddîn el-Belhî-zâde Muhammed Mûsâ el-Yemînî el-Yesârî el-Hüseynî er-Rûmî. Gafera lehümâ 1348." Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1580, 29a yk.

[35] **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu**, IV.Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s.1071-1072.

**Sonuç:**

Burhaneddin-i Belhî, divan şiirimizin son temsilcilerindendir. Kendisi, aynı zamanda, Türkistan'dan Anadolu'ya göçen ve şiirle, tasavvufla meşgul olan bir şeyh ailesine mensuptur. Burhaneddin'in ailesi, tıpkı Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin ailesi gibi, Belh şehrinden Anadolu'ya, neredeyse aynı sebeplerle göç etmek zorunda kalmıştır. Başka bir deyişle, 13.yüzyıl ile 19.yüzyıl arasında uzun bir zaman dilimi olmasına karşın, iki ailenin de aynı kaderi paylaşmaları hayli ilgi çekicidir. Türk tarihinin iki ucunda, birbiriyle hemşehri olan bu iki soylu Türk ailesinin neredeyse tıpatıp benzeyen maceraları, bir bakıma, Türkistan'dan Anadolu'ya uzanan göç yolunun asırlar boyu niçin açık kaldığı hususunda düşünmemizi sağlıyor.

Öte yandan, Burhaneddin, geldiği toprakların edebî zevkini, yine o toprakların diliyle Anadolu'da canlandırmak istemiş, bu nedenle de, metinlerini bu çalışmayla araştırmacıların dikkatine sunduğumuz Çağatayca şiirleri söylemiştir. Dolayısıyla elimizdeki bu şiirlerle Burhaneddin-i Belhî'yi, Ahmed Yesevî ve Ali Şîr Nevâyî'nin takipçisi olarak görmek ve klâsik dönem anlayışıyla şiir söyleme geleneğinin 20. yüzyıldaki son temsilcileri arasında değerlendirmek mümkündür.

**KAYNAKÇA**

ALKAN, Mehmet Hilmi (2004), **Burhaneddin-i Belhî'nin Türkçe ve Farsça Mesnevileri**, Selçuk Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı bilim Dalı, Konya, 8+28 s., Danışman: Yard.Doç.Dr. Yusuf ÖZ(Seminer Çalışması).

ALKAN, Mehmet Hilmi, (2005), **Abdülkadir-i Belhî'nin Sunûhât-ı İlâhiyye Mesnevisi ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın Manzum Türkçe Çevirisi**, Selçuk Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı bilim Dalı, Konya, 10+297 s. Danışman: Yard.Doç.Dr. Yusuf ÖZ(Yayınlanmamış Yeksek Lisans tezi).

AYAN, Hüseyin, (1997), "Bir Şiir Mecmuasında Ahmed Yesevi", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.3(Konya).

AZAMAT, Nihat, (1988), "Abdülkâdir-i Belhî", **Türkiye Diyanet Vakfı islâm Ansiklopedisi**, C.1, İstanbul.

"Bir Türk Zekası Söndü Seyyid Burhaneddini Belhî", **İctihad mecmuası**, Sayı: 296, Sene: 1930.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1976), "Kanuni Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevayî Tesiri Üzerine Notlar", **Atsız Armağanı**, İstanbul.

DEMİRCİ, Jale (1998), "Nevâyî'nin Azerbaycan Sahasına Etkisi", **Fakülte Dergisi**, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Cilt:38, Sayı: 1-2, Ankara.

ERGUN, Sadeddin Nüzhet(1936), **Türk Şairleri**, C.I-II, Bozkurt Matbaası, İstanbul.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1931), **Melâmîlik ve Melâmîler**, Devlet Matbaası, İstanbul.

GÖLPINARLI, Abdülbâki(1985), **100 Soruda Tasavvuf**, İstanbul (ikinci Baskı).

GÜNÜÇ, Fevzi(1999), **Mevlânâ Müzesi Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesi Levhalar Kataloğu**, T.C.Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Konya.

GÜZEL, Abdurrahman(1978), "Kaygusuz Abdal'ın Çağatayca Bir Gazeli", **Türk Kültürü**, 17, (194), Ankara.

Hüseyin Vassâf(1999), **Sefîne-i Evliyâ II**, Hazırlayanlar.: Prof.Dr. Ali Yılmaz, Prof.Dr. Mehmet Akkuş, Seha Neşriyat, istanbul.

IŞIN, Ekrem(1999), "Abdülkadir Belhî", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul.

IŞIN, Ekrem(1993), Abdülkadir Belhî", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.I , İstanbul.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal(1969), **Son Asır Türk Şairleri**, Cüz:I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal(1955), **Son Hattatlar**, Maarif Basımevi, İstanbul; (1970) Milli Eğitim Basımevi, İstanbul(ikinci Basılış).

**İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu** (1969), IV.Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

KARASOY, Yakup, “Şiban Han Divanı’nda Nevâi’ye Nazireler”, Selçuk Ü.Fen-Edebiyat Fak. **Edebiyat Dergisi**, Sayı:7-8(Konya 1992-1993).

KÖPRÜLÜ, M.Fuad(1981), **Türk Edebiyatı’nda İlk Mutasavvıflar,** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad,(1989), “Ahmed Yesevi”, **Edebiyat Araştırmaları 2**, Ötüken, İstanbul.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad(1989), “Çağatay Edebiyatı”, **Edebiyat Araştırmaları 2**, Ötüken, İstanbul.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad(1989), “Ali Şîr Nevâî”, **Edebiyat Araştırmaları 2**, Ötüken, İstanbul.

KURNAZ, Cemal (1997), **Anadolu’da Orta Asyalı Şairler**, Kültür Bakanlığı, Ankara.

KURNAZ, Cemal (1999), **Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri**, Akçağ Yay., Ankara.

ÖZ, Yusuf, “Süleyman Belhî Ailesi ve Son Mevlevi Postnişinleri İle Mektuplaşmaları”, **Onuncu Milli Mevlana Kongresi Tebliğler**, 2-3 Mayıs 2002, Konya.

ÖZ, Yusuf (2002), “Afgan Türkistanı Muhacirlerinden Süleyman Belhî Ailesi ve Defter-i Kuyûdât Fihristi”, **Bilig**(Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi), Ahmet Yesevi Ü.Mütevelli Heyet Başkanlığı Yayını, Sayı: 23, Güz.

SERTKAYA, Osman Fikri (1970), “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, XVIII (Ağustos).

SERTKAYA, Osman Fikri (1971), “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri-II”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, XIX (Ekim).

SERTKAYA, Osman Fikri (1972), “Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri-III ve Uygur Harfleri ile Yazılmış Bazı Manzum Parçalar-I”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, XX (Aralık).

ŞENALP, Muharrem Hilmi (1982), "Eyüpsultan'da Şeyh Murat Külliyesi", **Lâle**, Yıl:1, Sayı:1(Temmuz).

TiLGEN, Nurullah (1950), **Eyüplü Hattatlar 1650-1950**, Aydınlık Basımevi, İstanbul.

**Türk Ansiklopedisi** (1968), "Abdülkadir-i Belhî" Mad., C.I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ÜNVER, İsmail (1993), “Ahmed Yesevi’nin Anadolu’daki Etkileri Üzerine”, **Türk Dili**, Sayı: 504 (Aralık).

**ÇAĞATAYCA M E T İ N L E R**[36]

**[1]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Işk yolıda yügürdim köp mına
Şâd boldım yârnı tapup mına

Aldıga bardım közim deryâsıdın
Gevher-i şehvârnı saçup mına

Şevk ile bardım harîm-i vaslıga
Barça barımnı tüzük satup mına

Mezra‘-ı cânımnı sîr-âb eyledim
Ümm-i deryâ dik taşıp tolup mına

Bardım ışk-ı yârnı kılıp delîl
Ka‘be dik kûyıga yügürüp mına

Yolıga her dem közimdin su töküp
Kirpigimni eyledim çârûb mına

Közni rûşen eyledim **BURHÂN** kibi
Ay yanglıg yüzini körüp mına

[ gazel/ S2, 66a; S1, 28b]

---

[36] Metinlerin kayıtlı bulundukları nüshalara ait kısaltmalar şöyledir:
S1: Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1378.
S2: Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1368.
S3: Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1580.
S4: Süleymaniye (Yazma Bağışlar) Ktp. N0: 1370.
SÜ: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi(Uzluk Arşivi) No: Y 55

**[2]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Dostum ışkıng ki boldı hırz-ı cân u ten minge
Kârger bolmas hadeng-i ta’ne-i düşmen minge

Boldı cân efrûz âhım âteş-i Mûsî kibi
Bolgalı vâdî-i Eymen bu dil-i rûşen minge

Hurrem ü hoş-vakt eyler câm-ı mey mini müdâm
Kûşe-i meyhânedin yok yahşı bir mesken minge

Seyr-i zülf ü kâmet ü rûyungda köp tapdım safâ
Hâcet imes sünbül ü serv ü gül ü sûsen minge

Azm-i bâg u râgdın **BURHÂN** ferâgat eyledim
Bolgalı kûyı o gül-ruhsârıng me’men minge
[gazel/ S2, 66b; S1, 28b]

**[3]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Târik-i mülk-i diyâr u dâr boldum yâr dip
Âzim-i ser-menzil-i dil-dâr boldum yâr dip

Tüşmedi başımga serv-i kaddning bir sâyesi
Gerçi tofrağ dik yolıda hâr boldum yâr dip

Işk-ı Leylî birle min hem Kaysveş rüsvâ bolup
Reh-neverd-i vâdî-i hûn-hâr boldum yâr dip

Şevk birle şem'-i hüsningga bolup pervâne min
Sûz ile şeb tâ-seher bîdâr boldum yâr dip

Tâ cihân bar gulgul-i cûş u hurûşım bardur
Bahr-ı ummân kibi gevher-bâr boldum yâr dip

Hânkahdın şükr kim **BURHÂN**-ı şeydâ dik çıkıp
Dâhil-i bezm-i visâl-i yâr boldım yâr dip
[gazel/ S2, 67b; S1, 32a]

**[4]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Boldı dil sûdâger-i ışknıng özin şeydâ kılıp
Sûd uçun cân nakdini sermâye-i sevdâ kılıp

Işk u sevdâ birle itti ol perî Mecnûn mini
Hüsn-i âlem-sûz birle hem özin Leylâ kılıp

Dâğdâr eyler yüregimni kılur bağrımnı kan
Azm itip sahrâga yüzin lâle-i hamrâ kılıp

Kıssa-i zülfin okur-min her uzun tün aldıda
Ol kulak salur yüzin şem'-i şeb-i yeldâ kılıp

Zâr yığlar-min kice ay dik yüzüngni hecride
Nâme-i şavkımnı köz yaşım bile imlâ kılıp

Âşnâlarnı minge bîgâne itti şükr kim

Mûnis-i cânım bolup könglüm ivin me’vâ kılıp

Tilbe könglüm boldı mahrem kim harîm-i vaslga
Dîn ile dünyâ vü mâfîhâga istignâ kılıp

Dâhil-i bezm-i harâbât oldı könglüm veh ni hoş
Hânkahnı terk itip meyl-i mey-i sahbâ kılıp

Da‘vî-i ışk eylese **BURHÂN**-ı şeydâ ni aceb
Könglini âteş-gede itip közin deryâ kılıp
[gazel/ S2, 67b; S1, 31b]

**[5]**
*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*
Min marîz-i ışk u Lokmânım mining cânândur
Nûş-dârû-yı lebi derdimga hoş dermândur

Tâ tenimde cân bar fermânınıng mahkûmı min
Min gulâm-ı halka-ber-gûş ol şeh-i hûbândur

Nakş-pây-ı hevdec-i Leylîsini kılıp tavâf
Kays dik deşt-i cünûnda ol ki ser-gerdândur

Kıldı bülbül dik mini mest ü gazel-hân ol nigâr
Kim lebi câm-ı mül ü rûyı gül-i handândur

Bardur vîrâne-i könglümde köp esrârlar
Kenz-i mahfî kibi sad efsûs o hem pinhândur

Min ki bir mahbûbnıng boldum muhibb-i hâlisi

Barça âlem bilür ol sultân-ı hüsn ü ândur

Kılsa istişhâd lâyık sözleringni her edîb
Müdde‘â isbâtıga **BURHÂN** sözing burhândur
[gazel/ S2, 76b; S1, 60a]

**[6]**

**Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

Hacle-gâh-ı dil ara bir yâr-i meh-ruhsâr bar
Közlerimde yüzi yâr u kılıgıdın envâr bar

Dostum düşmen bolur ger söylesem birini min
Halkdın pinhân hazîn könglümde ming esrâr bar

Garka-i gird-âb-ı gamdur közlerim merdümleri
Közlerimde mevc-zen-i deryâ-yı gevher-bâr bar

Tapmadım dip yârnı agyârsız bolma melûl
Ey köngül bu bâğda gül-gonça bar u hâr bar

Aklga hayret birür efsûn ile efsânesi
Nazm ilide tab‘-ı bî-bâkim gibi sehhâr bar

Barça yüreklerni köydürdi mü’essir sözlering
Sinde ey **BURHÂN** ney dik âh-ı âteş-bâr bar
[gazel/ S2, 80a; S1, 60b]

**[7]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Şol melâhat bâğınıng rûyıng gül-i hamrâsıdur
Hoş-nevâ könglüm anıng bir bülbül-i şeydâsıdur

Derd ü gam iklîmining giryân közüm deryâsıdur
Hem o deryânıng sirişkim lü’lü’ ü lâlâsıdur

Körmedim bir lafz-ı bî-ma‘nî kitâb-ı sun‘ıda
Lafzdur Mecnûn hem Leylî anıng ma‘nâsıdur

Açılıpdur lâle dik könglümde yüz ming dâğlar
Işk u sevdâ vü cünûn mülkining ol sahrâsıdur

Âb-ı Hızr-ı zinde dik birgen hayât-ı nev minge
Dil-sitânımnıng leb-i şîrîn ü cân-bahşâsıdur

Kara sevdâlarnı kiltürgen başımga yârnıng
Hâl-i anber-bûyı birle zülf-i müşg-âsâsıdur

Pest kılgan tüşürüp pâyına mini sâye dik
Nev-nihâlimning şu mevzûn kâmet-i bâlâsıdur

Gurbet ü gam ilining **BURHÂN**-ı âvâre bu kün
Mîr-i ma‘nî-perveridur merd-i reh-peymâsıdur
[gazel/ S2, 80b; S1, 60b]

**[8]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Bir gül-i nev-resteni âvâre könglüm yâd iter
Derd birle tün ü kün bülbül gibi feryâd iter

Sarığ altun dik yüzimde ak kümüş dik köz yaşım
Körüp ol bed-mihr-âyînim minge bî-dâd iter

Kan kılıp bağrımnı vü boğazımdın asmakga tınâb
Ol kara zülfin kılur kâtil közin cellâd iter

Ey köngül gam mini vîrân itti dip bolma melûl
Gam burun vîrân kılur songra sini âbâd iter

Tâlib-i fakr u fenâ işbu mahabbet yolıda
Köz yaşın yoldaş itip nakd-i revânın zâd iter

Su töküp tofrağa közdin âşık-ı âteş-nefes
Hırmen-i pindârını âhı bile ber-bâd iter

Kâl ile bolmadılar sâhib-kemâl ü ehl-i hâl
Gerçi ehl-i medrese da‘vî-i isti‘dâd iter

Işk bir üstâd-ı kâmildür ki feyzi ‘âm irür
Barça nâkıslarnı kim kâmil kılur üstâd iter

Deyr-i pîrîdür ki el-hak mürşid-i rûşen-zamîr
Barça yigitlerni câm-ı zer bile irşâd iter

Ey hoşâ ol rind kim bir câm-ı mâl-â-mâl ile
Dîn ile dünyâ gamıdın kim özin âzâd iter

Ey utarid şi‘r ... pertevimni bezm ara
Barça rindân-ı Mesîhâ-dem ki istişhâd iter

Öyle bir garrâ gazelni şevk ile tanzîr itip
Bî-nevâ **BURHÂN** Nevâyîning ki rûhın şâd iter
[gazel/ S2, 82a; S1, 61b]

**[9]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Tilbe könglüm perâkende sözin takrîr iter
Öz özi birle cünûn ahvâlını tasvîr iter

Ak yüzin körgeli min yârim kara zülfin dirîğ
Min dik âvâre esîr-i ışkga zencîr iter

Ayım on yaşındadur toldursa on dört yaşını
Hüsn-i âlem-sûzı kim sultân-ı âlem-gîr iter

Zulm ile bozdung ki ser-tâ-ser köngül ma'mûresin
Ey şeh-i hûbân meger adling anı ta'mîr iter

İşitip âhım terahhum kılmadı hâlımga yâr
Anga te'sîr itmes âhım taşga te'sîr iter

Hâme vü defterni şi'r-i şu'le-bârım köydürür
Âh u efgânım otı anı meger tanzîr iter

Fasl-ı gül içre ki bu bülbül-nevâ **BURHÂN**-ı zâr
Mushaf-ı ruhsârını gülşen ara tefsîr iter
[gazel/ S2, 82b; S1, 62a]

**[10]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Her gedâ kim mahrem-i râz-ı şeh-i hûbân imes
Her köngül âyîne-i ruhsâre-i cânân imes

Câm u mey la'l-i lebing kibi güher-efşân imes
Gonçe-veş gül ârız-ı âlıng kibi handân imes

Serv ü ar'ar kâmet ü kadding kibi mevzûn imes
Mâh u hâver rûy-ı dil-cûyıng kibi tâbân imes

Kılmagıl beyhûde dârû zâyi' ey nâ-dân tabîb
Bî-devâ dermânsız derdimga ol dermân imes

Nefs hayvânıga gâlib bolmagan nâ-merdning
Sûreti insân velîkin sîreti insân imes

Da'vî-i ışk u mahabbet şeyh-i şehr eyler çe sûd
Şem' dik giryân u pervâne kibi sûzân imes

Behre-ver taklîddin bolmas bolur tahkîkdin
Merd-i tâlib çeşme deryâ dik güher-efşân imes

Nâzenîn Leylî imes her dilber-i mahmil-nişîn
Her beyâbân-gerd hem Mecnûn-ı ser-gerdân imes

Derd ü mihnet kadrini dânâ bilür ni her denî
Her çeh ü zindânga tüşgen Yûsuf-ı Ken'ân imes

Hânkâhdın kitti dipdürler harâbâtga mini

Barça suhen-çînler çîndür bu söz yalgan imes

Yitmedim kırk yıl yügürdüm menzil-i maksûdga
Kat‘i râh-ı ışknıng düşvârdur âsân imes

Nağme-i Dâvûd bardur nâle-i cângâhıda
Bu garîb **BURHÂN** kibi bülbül ki hoş elhân imes
[gazel/ S2, 88a; S1, 69a]

**[11]**

*Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün*

Her kişi ışknıng esrârıga mahrem bolmas
Âdemî-zâd ki sûret bile âdem bolmas

Ey köngül ma‘nî-i âdemni tapup âdem bol
Lafz birle Benî Âdem ki mükerrem bolmas

Muhteşem fakr-ı Muhammed ile bolur âdem
Devlet-i âlem-i fânî bile hurrem bolmas

Leblering derd-i derûnımga ki dermân boldı
Hem anıng kibi dilim zahmıga merhem bolmas

Zâhid ahmaklığıdın meclis-i meyge kirmes
Ol gül-i gonçe-dehenga dahı hem-dem bolmas

Közlerimdin ki kilür yaş u bolur yoldaşım
Bâğ-ı hüsningde sad-efsûs ki şebnem bolmas

Her katıg taşda **BURHÂN** tapılmas gevher
Her yürekde şerer-i şu‘le-ver-i gam bolmas

[gazel/ S2, 88b; S1, 70a]

**[12]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Arz-ı dîdâr eyledi sad şükr dil-dârım mining
Gurbet ilide gamıdur yâr u gam-hârım mining

Andelîb âşık min âşık ol edîb ü min garîb
Yârdur gülim mining ağyârdur hârım mining

Zülfü bolupdur minge sermâye-i sevdâ vü sûd
Bolgalı ruhsâr-ı âlı bâğ u bâzârım mining

Zülüfing itti hayâli mini sevdâ'î mizâc
Boldı ak yüzi bile rûşen şeb-i târım mining

Âlem-i nazm u beyânnı kim musahhar eyledi
Köz yumup açgança **BURHÂN** tab'-ı sehhârım mining

[gazel/ S2, 94b; S1, 80b]

**[13]**

*Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün*

Nigârâ ak yüzing mâh-ı cihân-ârâga ohşaydı
Kara zülf-i perîşânıng şeb-i yeldâga ohşaydı

Nevâ-yı nâle-i cân-sûzdın bir dem imes hâlî
Dil-i pür-dâğ u derdim nây-ı bezm-ârâga ohşaydı

Kılıpdur ışk yaşlı közlerimni dür ü gevher-pâş
Şu yaşlı közlerim bahreyn dik deryâga ohşaydı

Dimâgımnı mu‘attar kıldı zülfi ile ol ayım
Uşol şeb-reng zülfi anber-i sârâga ohşaydı

Tüşüpdür fakr yolıga kılıpdur terk barını
Ki Edhem kibi könglüm târik-i dünyâga ohşaydı

Safâ birdi sadâsı barça ehl-i ışk u sevdâga
Ki bu **BURHÂN**-ı şeydâ bülbül-i gûyâga ohşaydı
[gazel/ S2, 109a; S3, 22b]

**[14]**
GAZEL-İ NÂ-TAMÂM
*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Min kibi bir âşık-ı gam-keşni devrân körmedi
Ârız-ı zerdimni sad efsûs handân körmedi

Seyl-i eşkim gark-ı hûn âlemni kılsa ni aceb
Âlem âlem bolgalı mundak ki tûfân körmedi

Sin kibi meh-çehrega birdim köngül ming cân ile
Çeşm-i âlem min kibi bir Kays-ı devrân körmedi
[gazel-i nâ-tamâm/ S2, 109b; S3, 23a]

**[15]**

TAHMÎS-İ GAZEL-İ BÎ-BEDEL-İ SULTÂNÜ'L-ÂRİFÎN HAZRET-İ HÂCE PÎR AHMEDÜ'L-YESEVÎ

KUDDİSE SIRRAHU'L-KAVÎ

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

I

Câm-ı Cemdin sin köngülni kem dime

Ol Mesîh enfâsını ebkem dime

Nefesingdin özgeni hemdem dime

*Dem bu demdür özge demni dem dime*

*Dünyadın bî-gam gidersin gam dime*

II

Gam-ı cânân birle bulgıl şâdmân

Yok cihânda gamı dik sırdaş-cân

Işkı odı birle köygil ey cüvân

*Köyme cân u diling hem üstüvân*

Köz *yaşıng akgan bilesin nem dime*

III

Merdning gam yüki birle ham bili

Yâd-ı yâr eyle öter ay u yılı

Tün ü kün vasfıda köyedür tili

*Hâh köyse yıglasa âşık ili*

*Çehre-i sürhın körüp bî-gam dime*

IV

İtti halk Âdemni tofragın ganî

Hem yaratdı otdın ehrimeni

Kiç hevâdın terk kıl mâümeni

*Asl u nesling katre-i âb u meni*

*Hüsni körseng sin özüngdin kem dime*

V

İhtiyârı birle kişi ölmese

Bahr-ı vahdetga kirüp çumulmasa

Barça uzvı ışk birle tolmasa

*Âdemîde zerre ma’nî bolmasa*

**Sin anı sûret körüp âdem dime**

VI

Merd-i âşık dostsız hurrem imes

Bolsa âlem düşmeni hem gam imes

Dil harîmi cây-ı nâ-mahrem imes

*Tuymasa sırr ma’nîdin Adem imes*

*Sin anı sûret körüp mahrem dime*

VII

Lâle dik bolmasa zîb-i râg-ı ışk

Dâg ile kılmasa kögsin bâg-ı ışk

Salmasa şu’le dilide kâg-ı ışk

*Yüregide bolmasa bir dâg-ı ışk*

*Kaçgıl zinhâr anı hemdem dime*

VIII

Hamle kılsa ışkı yanglıg leşkeri

Pâymâl itse gamı dik saf-deri

Tişse tîg-ı gamze-i câdû-geri

*Tikse peykân âb-dâr-ı harçeri*

*Cân birür cânânega merhem dime*

IX

Aynı Ahmed dik ayırmas her kişi

Cânını cânâ[n]ga birmes her kişi

Fakr meydânıga kirmes her kişi

*Dostlar dîvâna irmes her kişi*

*İzz ü câhdın kiçmese Edhem dime*

X

Dehrining hercâ'î vü bü'l-hevesi

Derd ehlining imes hem-nefesi

Merd-i gavvâs aladur dürni besi

*Rûy-ı deryâ üstide yürgen hası*

*Hây u hûy digen bile muhkem dime*

XI

Tendür ey BURHÂN sadef gevher nefes

Cevher-i cândur şu cân-perver nefes

Ötgerür yâr ile her server nefes

*Ahmedâ tutgıl ganîmet her nefes*

*Yârsız ötgen bu demni dem dime*

[tahmis/SU,2b]

**[16]**

TAHMÎS-İ MATLA-I GAZEL-İ

HAZRET-İ NEVÂÎ-İ ÇAGATAYÎ

aleyhi'r-rahmete

***Feilâtün Mefâilün Feilün***

**Merd-i kâmilga hod-nümâ muhtâc**

**Bâ-nevâlarga bî-nevâ muhtâc**
**Kîmyâga ... muhtâc**
***Fakr ehliga pâdişâ muhtâc***
***Öyle kim şâhga gedâ muhtâc***
**[tahmis/ SU, 11a]**

**[17]**

VELEHU EYZAN

**Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün**

Kâsıdâ râzımnı ayım mevhibe nâmımga ayt
Dâg u derdimni uşol gîsûsı çün şâmımga ayt
Hânmân-sûz âteşimni la'li çün câmımga ayt
*Ey nesîm-i subh ahvâlim dil-ârâmımga* ***ayt***
*Zülfi sünbül yüzi gül serv-i gül-endâmımga* ***ayt***
[tahmis/ SU, 11a]

**[18]**

*Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün*

Dün gece aldıma ol serv-i hırâmân kildi
Kâlib-i huşk u hazânımga yengi cân kildi
[beyit/ S4, s.75]

**[19]**

*Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün*

Râhber vâdî-i gamda ışk-ı dilberdür minge
Hem-sefer âb-ı revân-ı dîde-i terdür minge
[beyit/S4,s.75]